

Kleine wolfsklauw, een zeldzame

Kleine wolfsklauw is in Nederland 'zeer zeldzaam' en 'ernstig bedreigd'. De vondst van een nieuwe groeiplaats is dus een bijzondere gebeurtenis...

In een Twents natuurontwikkelingsproject bij Hellendoorn langs het riviertje de Regge, vond Johan Alferink in 2011 een nieuwe groeiplaats van Kleine wolfsklauw (*Lycopodium tristachyum*). Als de planten niet bloeien lijken ze op jonge coniferen. Ze vallen niemand op, maar er valt veel over te vertellen! Fossielen van wolfsklauwen zijn al bekend uit het Carboon, zo'n 300 miljoen jaar geleden. Moderne wolfsklauwen zijn nauw verwant aan deze fossielen, ze zien er dan ook archaisch uit.

Naast de Kleine wolfsklauw kennen we in Nederland nog vier andere wolfsklauwsoorten: Moeraswolfsklauw (*L. inundatum*), Stekende wolfsklauw (*L. annotinum*), Grote wolfsklauw (*L. clavatum*) en Dennenwolfsklauw (*Huperzia selago*). Deze planten genieten al sinds Plinius bekendheid als medicinaal kruid, vooral de Grote

Overzicht groeiplaats Rhaan. Behalve winterse overstroming zorgen mollen en muizen ook voor dynamiek in het hoogste terrein (foto Maarten Zonderwijk).

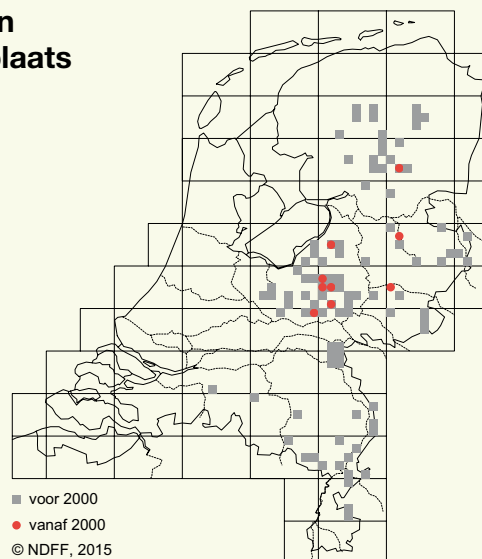

wolfsklauw. Inmiddels weten we dat alle wolfsklauwen alkaloiden bevatten; ze zijn dus giftig.

Heksenkringen

Wolfsklauwen zijn sporenplanten. Blaas je de sporen van deze planten door een vlam dan ontstaan er lichtflitsen, dat was vroeger prachtig vuurwerk voor magiërs. Ook nu nog gebruikt men de sporen bij het maken van effecten in spektakelfilms, maar... ze zijn natuurlijk bedoeld voor de verspreiding van wolfsklauwen!

Een wolfsklauwspore groeit na een paar jaar rust uit tot een knolvormig prothallium (voorkiem), dat in symbiose leeft met mycorrhizaschimmels. Na enkele jaren ontwikkelen zich op de voorkiem mannelijke en vrouwelijke organen. Onder vochtige omstandigheden kan bevruchting plaatsvinden en pas dan ontstaat een wolfsklauwplant, die met het blote oog zichtbaar is. De stengels van de Kleine wolfsklauw groeien onder de oppervlakte steeds verder naar buiten, om aan het uiteinde pas verticaal

De landelijke verspreiding van Kleine wolfsklauw in 5x5 kilometerhokken, voor en na 2005.

omhoog te komen. Zo ontstaan heksenkringen, zoals bij paddenstoelen. Het verticale deel van de stengels is ruim een decimeter hoog en gaffelvormig vertakt. De blaadjes liggen schubvormig over elkaar.

Kleine wolfsklauw is een echte pionier, die zich vestigt op verstoorde grond. Maar voordat je ze op een bepaalde plek ontdekt, zijn ze zich dus al jarenlang aan het ontwikkelen. Het oorspronkelijke pionierstadium van de groeiplaats kan er dan al heel anders uitzien.

Pionier op rivierduin

Het terrein waar de Kleine wolfsklauw in het Reggedal is gevonden, heet 'Rhaan'. Het is een rivierduin van vier hectare groot. Toen het waterschap Regge en Dinkel (inmiddels Vechtstromen) in 1995 begon met het herstellen van de gekanaliseerde Regge in een natuurlijk riviersysteem, heeft men het naaldbos en de voedselrijke bovengrond van Rhaan verwijderd. Met het gele zand weer aan de oppervlakte begon voor het oude

pionier

rivierduin een nieuw pionier-stadium. De oude hoogteverschillen van maximaal een meter waren gehandhaafd en er werd niets gezaaid. De natuur moest het werk doen. De eerste jaren bleven de hoogste delen van Rhaan nog redelijk kaal, met Ruig haarmos, Dwergviltkruid en Echte guldenroede. In de laagste delen gaven Veldrus, Moeraswolfsklauw en opslag van Zwarte els de toon aan. Na vijf jaar bleek een groot deel van het terrein dicht te groeien met boomopslag. Omdat het waterschap een open rivierduin met

stroomdalvegetatie wilde ontwikkelen, besloot men de jonge bomen te verwijderen.

Het werk gebeurde voorzichtig, want inmiddels hadden zich al bijzondere planten gevestigd. In de laagten waren dat Koningsvaren, Moerasvaren en Moeraswolfsklauw. Op de hoogste delen Stekelbrem en Grote wolfsklauw. Na negen jaar was het opnieuw noodzakelijk opslag van bomen weg te halen en daarbij hebben ook vrijwilligers van Landschap Overijssel geholpen.

Na de laatste grote actie heeft Grote wolfsklauw zich sterk uitgebreid, zelfs naar de vochtiger laagtes. En in 2011 bleek daartussen, als zeldzame verrassing, ook ineens de Kleine wolfsklauw te staan. De groeiplaats daarvan is niet veel gro-

ter dan een vierkante meter, maar het lijkt zeer wel mogelijk dat de intensiteit aan ingrepen dit terrein uiteindelijk ook voor Kleine wolfsklauw geschikt heeft gemaakt.

Dynamiek

Uit de landelijke verspreidingskaart van de Kleine wolfsklauw blijkt hoe zeldzaam de soort in Nederland is geworden. De kern, als we dat al zo mogen noemen, ligt op de Veluwe. Hoe de soort zich in Rhaan zal handhaven, blijft spannend. De almaar oprukkende Zwarte elzen en vooral de Grove dennen blijven om voorzichtig kapbeheer vragen. Inmiddels is na 20 jaar het grootste deel van het dal van de Regge omgevormd tot een vrij meanderend riviersysteem, met ruimte voor winterse overstromingen (waterberging). Er ontstaan weer

meanders, zandbanken en vooral oeverwallen. Het grootste deel van het Reggedal is inmiddels in beheer bij landschap Overijssel en men past daar begrazingsbeheer toe. In Rhaan heeft het waterschap nog geen grazers ingezet, vanwege de kwetsbaarheid van de drie soorten Wolfsklauw. Elders in het Reggedal ontstaan door de dynamiek van de rivier steeds meer nieuwe plekken, waar Grote en Kleine wolfsklauw zich zomaar zouden kunnen ontwikkelen.

Met dank aan:
Piet Bremer en Johan Alferink

Tekst: Maarten Zonderwijk
beleidsadviseur WS Vechtstromen
(m.zonderwijk@vechtstromen.nl)

Kleine wolfsklauw met gaffelvormig vertakte sporenaren (foto links Maarten Zonderwijk, foto rechts Jelle Hofstra).